

***HUNGARO-
RUTHENICA***

VIII

SZEGED 2018

HUNGARO-RUTHENICA VIII

Szerkesztette – Редактор

KOCSIS MIHÁLY – МИГАЙ КОЧІШ

SZEGED – СЕГЕД
2018

Technikai szerkesztő – Технічний редактор
MAJOROS HENRIETTA – ГЕНРИЕТТА МАЙОРОШ

Anyanyelvi lektorok – Коректори

BAGMUT IRYNA – ИРИНА БАГМУТ
SAJTOS-ZAROTOCNSAJA NATÁLIA –
НАТАЛЯ ШАЙТОШ-ЗАПОТОЧНАЯ

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

A könyv megjelenését
az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatta

Збірник виданий за підтримки
Міністерства людських ресурсів Угорщини

ISSN 1586–0736

НОВИЙ ЕТАП У РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКОГО ТА УГОРСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО СЛОВНИКАРСТВА (З СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ)

Єлизавета Барань

Abstract

The creation of Ukrainian–Hungarian and Hungarian–Ukrainian dictionaries did not get proper attention in the Soviet period. In the early 90s both in Ukraine (in Transcarpathia) and Hungary specialists began to work on creating modern Ukrainian–Hungarian and Hungarian–Ukrainian dictionaries. A proper number of professional bilingual dictionaries is still not available these days.

Keywords: Ukrainian–Hungarian and Hungarian–Ukrainian dictionaries.

У радянську епоху не приділялося достатньо уваги розвитку культурних зв'язків між українським та угорським народами. У цьому відіграв роль і той фактор, що функцію державної мови в Українській РСР виконувала переважно російська.

Щодо появи у світ словників, то 1961 року в Ужгороді вийшов *Угорсько-український словник (УУС)*, укладачами якого були Павло Чучка, Олександр Рот, Юрій Сак. Його пара – *Українсько-угорський словник (UMSz)* – побачив світ 1963 року у видавництві Академії наук Угорщини за редакцією Лоранта Катони. Обидва на той час були лексикографічними виданнями високої якості, до того ж перший містив коротку характеристику угорської мови, а в другий було включено опис особливостей української мови.

Угорсько-український словник за словами укладачів, є першою спробою в історії української лексикографії створити такий тезаурус, у якому українська частина була б виконана відповідно до вимог сучасної української лексикографії (у передмові, УУС: 7). У його реєстрі – 28 000 вокабул. Після передмови подано детальну інформацію про користування словником. У словникових статтях після заголовного слова подаються його граматичні форми: в іменників – закінчення знахідного відмінка, особове-присвійне закінчення 3 особи однини та суфікс множини; у прикметників – закінчення знахідного відмінка та суфікс вищого ступеня; у займенників – закінчення знахідного від-

мінка; у дієслів – закінчення третьої особи однини минулого часу дійсного способу дійсної форми суб'єктивного дієвідмінювання, третьої особи однини наказового способу та третьої особи однини теперішнього часу умовного способу. До прикладу: *aggkor*, -*t*, -*a* – *stápicstь*, -*rosti*, *op. stápicstю*; *staréчий вік*; *staréчи лимá tb*; *beolt*, -*ott*, *oltson be*, -*ana* 1. *прищеплювати*, -*люю*, -*люєш*, *щепіти*, -*ніи*, *прищепіти*; *a gyermeket ~ ja himlő ellen – прищепіти дітям вісню*; 2. (*átv*) ~ *a gyertek lelkébe a munkaszerezetet – прищепіти дитині любов до праці*. Серед заголовних слів є і антропоніми, а саме особові імена, до яких подано відповідник українською, до прикладу, *Ágota*, -*át*, -*ája*, -*ák* – *Ágota*, -*ти* (відповідає українському *Агафія*, *Гафія*, -*ії*; (*közb*) *Ганка*, -*ки*, *д. і м. Ганці*); *Béla* – -*át*, -*ája* – *Бéла*, -*ли* (відповідає українському *Адальберт*, -*та*). Серед топонімів подано українські відповідники оронімів, лімнонімів, пелагонімів, ойконімів, хоронімів: *Bakony-hegység* – *Баконські гóри*; *Balaton*, -*t* – *Балатон*, -*ну*; *Balti-tenger* – *Балтійське море*; *Buda*, -*át* – *Бúда*, -*ди*; *Bukovina*, -*át* – *Буковíна*.

У кінці словника Олександр Рот помістив короткий нарис граматики угорської мови (там само, 855–909), що складається з таких розділів: фонетика; фонетичні зміни; морфологія (іменник, творення форм множини іменників, категорія присвійності, основні значення відмінків; прикметник, ступені порівняння якісних прикметників і способи їх творення; числівник, розряди числівників; займенник, розряди займенників; дієслово, відмінювання дієслів, часові форми, спосіб дієслів; дієприкметник та дієприслівник, прислівник, післяйменник, артикль, сполучник, вигук, частка); синтаксис (типи речень і їх структура, граматична основа простого речення, другорядні члени речення, порядок слів у реченні; типи складних речень, словотвір).

Угорсько-український словник Павла Чучки, Олександра Рота, Юрія Сака є вдосконаленою та найбільш повною лексикографічною працею свого часу і попередніх періодів історії угорсько-українського словникарства.

Українсько-угорський словник упорядковано Лорантом Катаною за дорученням видавництва Угорської академії наук, перевірено та доповнено співробітниками Ужгородського державного університету. До реєстру включено найуживаніші слова, тому, як зазначено в передмові (UMSz: 9), вузькоспеціальні лексеми і терміни, застарілі слова та регіоналізми подаються в обмеженій кількості. Словникова

стаття побудована так: українське заголовне слово з наголосом; до іменників подано закінчення родового відмінка однини; до іменників категорії *pluralia tantum* – закінчення родового відмінка множини; прикметники – у формі називного відмінка чоловічого роду; до дієслів додається закінчення першої та другої особи однини, відтак уміщено угорський відповідник. Важливо і те, що до реєстру введено чимало усталених виразів, прислів'їв та приказок. До прикладу, після заголовного слова *бажати* наведено прислів'я *хто іншим лиха бажає, сам лихо має – aki másnak vermet ás, maga esik bele*; слово *борз* є елементом фразеологізму *бути по вуха в борз* – *nyakig úszik az adósságban*; а заголовне слово *каша* входить до складу фразеологізму *з ним кашу не наварии* – *vele nem lehet zöldágra vergődni*. До деяких реєстрових слів подано прикладку: *бджілка-працівниця* – *dolgozó méh*. У словнику вміщено і приклади вигуків: *бах!* – *zsupsz!, bum!*; *геть!*, *четь-четь!* – *el!, el innen*. Численні приклади антропонімів та топонімів (а саме, назви гідронімів, пелагонімів, оронімів тощо) теж мають місце в словнику, до прикладу: *Яків* – *Jakiv, Jakab*, *Баренцево море* – *Barents-tenger*, *Болгарія* – *Bulgária*, *Берлін* – *Berlin*, *Дунай* – *Duna*, *Карпати* – *Kárpátok*. Серед реєстрових слів знаходимо й українські історизми: *гетьман* – *hetman*, *козак* – *kozák*, *отаман* – *1. atamán, kozák vezér; 2. rablóvezér*.

У кінці словника автор подає “Нарис граматики української мови” угорською мовою (там само, 417–456), який поділено на такі розділи: “Вступ. Походження і розвиток української мови”, “Фонетика”, “Морфологія (загальні відомості про іменник, відмінювання іменників, загальні відомості про прикметник, розряди числівників та займенників, прислівники, загальні відомості про дієслово, дієвідмінювання, часові форми дієслів, спосіб дієслів, дієприкметники та дієприслівники)”. Уміщено й доповнення та список джерел.

Словник Лоранта Катони є найповнішим українсько-угорським словником за всю історію українсько-угорського словникарства. На сьогодні ці видання, звісно, застаріли, поширені в українській мові тієї епохи радянїзми та русизми вже архаїзувалися.

Через 40 років після появи словника Чучки–Рота–Сака та Катони Україна здобула незалежність, проте умови для виходу сучасного лексикографічного видання так і не склалися. 1997 року в Ужгороді світ побачив *Угорсько-український, українсько-угорський словничок*

Іштвана Палко та Дюли Палко (MUUMKSz). Його так звану компенсуючу роль підтверджує і той факт, що Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти рекомендував видання до використання в школах. Словничок (в угорсько-українській та українсько-угорській частинах нараховується близько 10 тисяч слів), як читаємо в передмові, “готувався для тих, хто знайомиться з українською мовою”. Стосовно цієї праці Андрея Мілован використовує характеристику “краще, ніж нічого”, оскільки словничок не може замінити лексикографічного видання, підготовленого за сучасними науковими стандартами, тож його наукова цінність “під дуже сильним питанням” (Mílován). Пізніше *Угорсько-український і українсько-угорський словничок* Іштвана Палко видавався ще двічі (MUKSz-b; MUUMSz), із аналогічним до видання 1997 року словниковим складом.

Після словника Чучки–Рота–Сака в Ужгороді 2001 року *Угорсько-український словник* (MUSz-a) видано директором Центру гунгарології УжНУ професором Петром Лизанцем. Зважаючи на те, що з часу проголошення незалежності України у більшості сфер суспільного життя російську мову змінила українська, науковий світ очікував на появу модерної, вагомої лексикографічної праці, оскільки до тих пір значна частина угорців Закарпаття здобували середню, а часто й вищу освіту російською мовою. Суспільні зміни поставили угорську громаду перед новими викликами. *Угорсько-український словник* П. Лизанця задовольняє потреби користувача на базовому рівні. Для людини, рідною мовою якої є угорська, він допомагає на початковій фазі вивчення української мови (кількість слів становить 20 тисяч). Укладач залучив до реєстру найбільш уживані фразеологічні звороти.

Невеличний за обсягом словничок (3500 реєстрових слів) укладений методистом Берегівської філії Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти Світланою Ньорбою (УУСФС). Укладач вважала за необхідне умістити переклад загальноновживаних виразів, серед них і етикетні вислови, назви чисел, часових понять, кольорів, якостей та властивостей людини, питання відмінкових форм іменників та приклади торгової лексики. До іменників подається закінчення родового відмінка однини, до множинних іменників – закінчення родового відмінка множини. Окрім угорського відповідника, до більшості українських усталених виразів подано значення українською мо-

вою. Словник став у пригоді учням шкіл з угорською мовою навчання, які ознайомилися з державною мовою в школі під час уроків.

Із 1992 року над створенням сучасного словника почали працювати співробітники кафедри української та русинської філології Ниредьгазького інституту. Іштван Удварі опублікував *Базу даних українсько-угорського словника (UMSzA)*,¹ у якій число реєстрових слів сягає 92 тисяч, що, як дізнаємося з передмови до виданого пізніше *Угорсько-українського словника (MUSz-b)* “можна назвати бібліографічною рідкістю”.

Сучасний двотомний *Угорсько-український словник*, що побачив світ завдяки старанням Іштвана Удварі і його співробітників, є продовженням *Бази даних українсько-угорського словника*. Цільовою аудиторією цього лексикону є угорськомовні особи, які ставлять за мету вивчити українську мову на базовому, середньому чи вищому рівнях. При цьому принцип будови угорських заголовних слів такий, що добре прислужиться і тим користувачам, для яких українська є рідною. Загальна кількість реєстрових слів у двох томах перевищує 71 тисячу. До сьогодні це найоб’ємніший та найповніший угорсько-український словник (рецензії на словник див. Bárány 2006, 2007).

Працівниками Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II було укладено *Угорсько-український словничок (MUKSz-a)* та *Українсько-угорський словничок (UMKSz)*, аби надати допомогу учням шкіл з угорською мовою навчання. У реєстрі словника міститься двадцять тисяч заголовних слів, серед яких знаходимо і нові та найновіші слова технічної термінології (Gazdag 2007). Після реєстрових слів українсько-угорського словника зазначена їх граматична структура: до іменників та числівників подається закінчення родового відмінка, для прикладу: *горизóнт -ту, гра́мотність -ності, льóтчик -ка, мільярд -да, п'ять -ти -тьох, тисяча -чі*; до реєстрових дієслів подаються закінчення першої та другої особи однини, для прикладу: *готува́тися -ту́юся, -ту́єшся, мовча́ти -чу́, -чиш*.

У 1985 році вийшов друком перший російсько-українсько-угорський фразеологічний словник, укладачами якого були Василь Лавер та Імре Зикань (РУВФС). Словник містить близько 4 тисяч найбільш

¹ Характеристика *Бази даних українсько-угорського словника* та *Угорсько-українського словника* за редакцією Іштвана Удварі вийшла друком окремою статтею (Барань 2018).

уживаних стійких зворотів, прислів'їв, приказок, крилатих висловів російської мови, їх українських та угорських відповідників, а також ілюстрацій із творів художньої літератури. Передмову подано тільки російською мовою, як й інформацію про структуру словникових статей. Мета словника – допомогти учням шкіл з українською та угорською мовами навчання у засвоєнні фразеологізмів російської мови. У словникових статтях після фразеологізму російської мови вміщено український та угорський відповідник, до прикладу: *ávgievy konjóshni* (хабс, беспорядок) – *ávgievi stáyni/konjóshni* – *Augiász istállója*; до російського стійкого звороту *вместе хорошо и недруга бить* пропонувано п'ять відповідників українською: *де спілка, там і сілка*; *дружній череді і вовк не страшний*; *гуртом і чорта побореши*; *і комар кобілу загризе, коли вовк поміже*; *дружні сорóки орла заклюють*, і два угорською: *egységben az erő*; *sok lúd disznót győz*.

Якщо немає відповідника в угорській мові, то укладачі використовували описовий метод, для прикладу: *без конця, без конця и края* – *без кінця, без кінця-краю* – *inos-unalom, végnélkül, nagyon sokáig*; *без наук, как без рук* – *без наук, як без рук* – *tudomány/tudás nélkül olyan az ember, mint kéz nélkül*; *наша/ваша/твоя берёт* – *наша/ваша/твоя берé* – *miénk a győzelem*; *стéпнётся, слюбится* – *звікне, той полюбить* – *majd lassan hozzászokik; összeszoknak, összerázódnak*. Радянiзми, які стали елементами фразеологізмів, доволі часто зустрічаються у складі реєстрових слів, наприклад: *свобóда, рáвенство, брáтство* – *свобóда, рiвність, брaтéрство* – *szabadság, egyenlőség, testvériség*.

Приклади речень, у яких функціонують фразеологізми, наводяться лише з художніх творів російських авторів без їх бібліографічних даних. У кінці словника уміщено алфавітний покажчик фразеологічних статей, уміщених у виданні.

Поява 2009 року сучасного угорсько-українського та українсько-угорського словника усталених виразів – важливий крок у розвитку українсько-угорської лексикографії (MUÁKSz-a, MUÁKSz-b). У їх підготовці до видання, окрім укладача Петра Лизанця, взяли участь Елеонора Берта, Кріштоф Шереш та Маріанна Яцкович. Реєстр угорсько-українського словника містить близько 9 тисяч найбільш уживаних угорських усталених словосполучень та виразів і 16 тисяч їхніх українських відповідників та синонімів. Така ж кількість усталених виразів та їх відповідників нараховується і в українсько-угорсько-

му словнику. Укладач Петро Лизанець у передмові до словника наголошує на важливості створення єдиного корпусу угорсько-української та українсько-угорської бази фразеологізмів. Пропонований словник є першим такого типу в українському та угорському мовознавстві. Укладачі обґрунтовують необхідність його створення тим, що на Закарпатті діє понад сто шкіл з угорською мовою навчання, із 1963 року в Ужгородському національному університеті є угорське відділення, у місті Берегові функціонує вищий навчальний заклад, відомий під назвою Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II з угорською мовою навчання та низка угорських груп у різних навчальних закладах Закарпаття (цей перелік доповнимо Центром угорської мови Київського національного лінгвістичного університету). У передмові наголошується на тому, що укладання двомовного словника сталих словосполучень і виразів української та угорської мов, які типологічно є різними, – справа надзвичайно відповідальна, адже дослівний переклад сталих словосполучень з однієї мови на іншу не завжди можливий, зазвичай слід шукати найкращий відповідник. Словник призначений для допомоги учням та вчителям, а також працівникам ЗМІ.

Варто зазначити, що укладачі влучно підбирають до українських стійких зворотів угорські відповідники, до прикладу, *зуби з їсти/проїсти на чому-н., в чому-н. – kitanulja valaminek csinját-bínját, kisujjában van a dolog, valaminek a mestere, nagy mester valamiben; своя рука у когось-небудь, де-небудь – számíthat valakire, van egy megbízható embere valahol; Dunába hordja a vizet – у Туду зі своїм самоваром не їдять; tere-ferél – поточити л'яси; terve füstbe ment – карта біта.*

Цінно й те, що до одного усталеного словосполучення підібрано кілька синонімічних фразеологізмів з іншої мови, для прикладу: *що є сіли – teljes/minden erejéből, ahogy csak bír, ahogy csak erejéből telik/bírja/futja, minden erejét megfeszítve/összeszedve; яка мұха його вкуса? – mi ütött belé?, mi lelte?, mi az ördög van vele?, mi a baja?, bal lábbal kelt fel?, mi a szösz van vele?, mi bántja?; egy szalmaszálat sem tesz arrébb/odébb – палъцем не ворухnúти / не поворухnúти / не рúши-ти / не кивnúти, (i) за холóдну вóду не брáтися (не взя́тися), ні однієї соломінки не постáвить далі; figyelmen kívül hagy valamit – залиши́ати (лиши́ати) / залиши́ити (лиши́ити) без ува́ги когó-небудь, що-небудь, спустíтити з ока, махáти (махnúти) руко́ю/рука́ми на когó-небудь, на що-небудь, з очéй упускáти когó-небудь, що-небудь.*

Маємо надію, що цей словник стане в пригоді випускникам шкіл з угорською мовою навчання, які беруть участь у зовнішньому незалежному оцінюванні з української мови та літератури, адже завдання містять і питання, що вимагають розуміння фразеологізмів.

Мета створення *Українсько-угорського словника прислівників* за редакцією Єлизавети Барань та Юрія Онуфера (УУСП) – допомогти кращому засвоєнню української мови угорцями. Ідея створення українсько-угорського словника прислівників виникла з практичних потреб. Прислівники української мови утворюють складну систему. Правильна (літературна) вимова (в українській мові наголос може падати на будь-який склад), правопис прислівників як “наймолодшої” частини мови часто не прив’язується до правил. Окрім цього, частина прислівників, що поширені в закарпатських говорах, не вживається в літературному мовленні, і навпаки – серед прислівників, які належать до літературної форми мови, є й такі, що не використовуються в закарпатських українських говорах. Це ускладнює засвоєння цієї частини мови угорцями. Виходячи з вказаного вище, укладачі поставили перед собою мету – надати допомогу, у першу чергу, учням загальноосвітніх шкіл з угорською мовою навчання, які на уроках вивчають систему прислівників української мови або ж готуються до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови. До реєстру залучено найбільш уживані прислівники української мови (близько 5 тисяч реєстрових слів) та їх угорські відповідники. Вміщено і вживані в розмовному стилі мовлення прислівники. Поставлено наголоси, при багатозначних словах вказано їх найпоширеніші значення. Наведемо кілька прикладів: *animpóxi* – *egy cseppet sem, egyáltalán nem, legkevésbé sem*; *бáжано* – *pred kívánatos, szükséges*; *бáсом* – *mély hangon, basszusban, basszus hangon*; *átv дивитися v поглядати басом* – *to gorva v savanyú képet vág*; *крúво* – 1. *görbén, ferdén*: *крúво дивítися на kógo, що* – а) *görbe szemmel néz vkire*; б) *gyanakodva néz vkire, vmire*; 2. *hamisan*: *криво свідчиту* – *hamis tanúvallomást tesz*; *крúво усміхáтисся* – а) *hamisan mosolyog v elmosolyodik*, б) *gúnyosan elmosolyodik*; *лáгідно* – *nép* 1. *szelíden, jámborul*; 2. *puhán, lágyan, kellemesen*; 3. *átv enyhén*; 4. *nyugodtan, csendben, békésen*; *нанівéць* – 1. *végleg, teljesen*: *звóдити нанівéць* – а) *tönkre tesz*; б) *nullára csökkent*; *нишлó все нанівéць* – *füstbe megy*; *сходити нанівéць* – а) *fokozatosan eltűnik, elvész*;

b) *jelentőségét veszti; 2. egészen; укúни – 1. együtt, közösen, együttesen, társasan: жұму з ким укúни – együtt él vkivel; 2. össze(-), egybe(-).*

Створення термінологічних словників є одним із найголовніших завдань сучасної лексикографії. У плані українсько-угорського словникарства зроблені певні кроки, однак ще безліч питань у цьому аспекті має бути вирішено фахівцями. Аналіз українсько-угорських та угорсько-українських термінологічних словників частково було здійснено у дослідженні Є. Барань та В. Газдага (Bárány–Gazdag 2017). У нашій статті зупинимося на аналізі деяких мовознавчих термінологічних двомовних словників та словника ділової термінології.

Укладений Вільмошом Газдагом українсько-угорський (UMNySz) та угорсько-український словник лінгвістичних термінів (MUNySz) є першим серед такого типу видань. Він охоплює найважливіші мовознавчі терміни українською (більш ніж 3500 реєстрових слів) та їх відповідники угорською мовою, і навпаки, українські відповідники угорських мовознавчих термінів (більш ніж 4000 реєстрових слів). З огляду на характер словника, у випадку багатозначних слів подається лише значення, яке вживається в мовознавстві. При угорських відповідниках заголовного слова укладач подеколи наводить ще й коротке пояснення. На реєстрових словах наголос не вказано. Подамо кілька прикладів: *автореферат – szerzői ismertetés v beszámoló, tézisek (PhD-értékelés); комунікативна компетентність – nyelvi hozzáértés (a beszédhelyzetnek megfelelő közlések létrehozásának a képessége), kommunikatív kompetencia; комісив – nyelvi aktus, melyben a beszélő valamilyen cselekvés elvégzésére tesz ígéretet; alanytalan mondat – безнідметові речення, безсуб'єктні речення; hozzátoldó kötőszók – приєднувальні сполучники; leíró hangtan – описова фонетика. Словник призначений в основному для учнів середніх шкіл з угорською мовою навчання, студентів вищих навчальних педагогічних закладів та абітурієнтів.*

Короткий термінологічний словник з морфології української мови, укладений Єлизаветою Барань (КТС), розрахований передусім для використання студентами-філологами. Він містить близько двохсот найбільш уживаних термінів та терміносполучень з морфології української мови. Структура словникових статей така: назви термінів подаються в алфавітному порядку, після реєстрового слова слідує етимологічна довідка, яку супроводжує переклад терміна угорською мовою, далі дається етимологічна довідка. В окремих випадках, якщо

термін має декілька синонімів, тлумачення дається тільки до одного з них. Наведемо кілька прикладів: *власні іменники (tulajdonnév)* – іменники, які виділяють предмет чи явище із однорідних і дають йому власну назву (*ріка Тиса, село Астей, місто Берегове, автор Ковач*); те саме, що пропріальні іменники; (антонім – загальні іменники); *дієприкметник (melléknévi igenév, participium)* – вербоїдна недієвідмінювана форма, що означає дію як ознаку предмета, виражену морфологічними категоріями дієслова і прикметника; *препозиціоналізація (лат. praepositionis – прийменник) (más szófajok átcsapása az előjárószo kategóriába)* – перехід інших частин мови в прийменник, тобто набуття синтаксичних функцій і категоріального значення прийменника. Отже, словник може стати у пригоді тим, хто більш глибоко цікавиться питаннями мови, філологією взагалі.

Укладачі видання *Угорські афікси з українськими поясненнями: Для тих, хто вивчає угорську мову як іноземну* Христина Зикань та Єва Борисова поставили за мету зібрати граматичні відомості з української та угорської мов, “спробували пояснити принципи відмінювання і словотворення, роз’яснивши і продемонструвавши на прикладах вживання суфіксів, відмінкових закінчень та показників” (у передмові, Zékány–Boriszova 2017: 8). Укладачами складено таблиці афіксів для полегшення опанування угорської мови. До прикладу, в окремій таблиці представлено відмінкові закінчення слів різних частин мови із вказівкою питань, на які вони відповідають, а також прикладів угорською та українською мовами. Подано таблицю найчастіше вживаних післяйменників угорської мови та їх відповідників українською. Однак при перекладі місцями простежується нечіткість перекладу частково через калькування, що призводить до неправильно побудованих конструкцій в українській мові (*я йду перед будинок, я йду з-перед будинку, він/вона прийшли з-під картини, ми вийшли з-поза будинку, ви йдете понад річку; навчає з чийось допомогою; з-поза нас; Чекаю на тебе з ранку; У черзі стою після тьоті*).

2017 року зусиллями викладачів та науковців Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II Єлизавети Барань, Степана Черничка, Вільмоша Газдага, Корнелії Гіреш-Ласло, Аніти Марку та Еніке Товт вийшов друком *Українсько-угорський словник (реєстр) термінів ділової мови (UMHSz)*. Ця праця покликана полегшити ведення діловодства представниками угорської національності, допо-

могти працівникам державного управління та користувачам адміністративних послуг, а також має на меті ознайомити охочих із лексикою ділового мовлення. Словник містить близько 4 тисяч заголовних слів. У реєстрі подано найбільш уживані слова та вирази діловодства: назви державних установ, економічна та юридична термінологія, так звані стандартизовані словосполучення, мовні кліше, лексика, пов'язана з туризмом тощо. Укладачі не претендували на повноту, адже саме тепер відбувається ревіталізація української ділової мови.

На основі вищевикладеного можемо зробити висновок: у радянські часи розвитку українсько-угорського словникарства не приділялося достатньо уваги. Українсько-угорська та угорсько-українська лексикографічна діяльність в обох державах (Україні та Угорщині) посилилася лише з часу проголошення незалежності України. Маємо надію, що в майбутньому з'являться українсько-угорські та угорсько-українські онлайн-словники, серед них і тематичні, які стануть у пригоді фахівцям з різних галузей науки і техніки.

ДЖЕРЕЛА

(Українсько-угорські та угорсько-українські словники)

- КТС – Барань, Є., *Короткий термінологічний словник з морфології української мови*. Beregszász: P. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2010. [= Rákóczi-füzetek LXXIII].
- РУВФС – Лавер, В.И. – Зикань, И.В., *Русско-украинско-венгерский фразеологический словарь. / Orosz-ukrán-magyar frazeológiai szótár*. Київ: Радянська школа, 1985.
- УУС – Чучка, П. – Рот, О. – Сак, Ю., *Угорсько-український словник*. Будапешт–Ужгород: Вид-во Угорської академії наук – Закарпатське обласне вид-во, 1961.
- УУСП – Барань, Є. – Онуфер, Ю., *Українсько-угорський словник прислівників. / Ukrán-magyar határozószók szótára* [рукопис]. Берегово, 2014.
- УУСФС – Ньорба, С., *Водограй. Українсько-угорський словник. / Угорсько-український словник: Фразеологічний словник*. Ужгород: Гражда, 2003.
- MUÁKSz-a – Лизанець, П., *Magyar-ukrán állandósult kifejezések szótára. / Угорсько-український словник сталих словосполучень та виразів*. Ужгород: Карпати, 2009.
- MUÁKSz-b – Лизанець, П., *Ukrán-magyar állandósult kifejezések szótára. / Українсько-угорський словник сталих словосполучень та виразів*. Ужгород: Карпати, 2009.

- MUKSz-a – Kótyuk, I. (főszerk.) – Bárány, E. – Csernicsekó, I. – Dzsanda, G. – Hires, K. – Márku, A. (szerk.), *Magyar–ukrán kisszótár. / Угорсько-український словничок*. Ungvár–Beregszász: PoliPrint – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2006.
- MUKSz-b – Palkó, I., *Magyar–ukrán kisszótár. / Угорсько-український малий словник. / Ukrán–magyar kisszótár. / Українсько-угорський малий словник*. Ungvár: k.n., 2012.
- MUNySz – Gazdag, V., *Magyar–ukrán nyelvészeti szótár. / Угорсько-український словник лінгвістичних термінів* [рукопис], 2016.
- MUSz-a – Лизанець, П., *Magyar–ukrán szótár. / Угорсько-український словник*. Ужгород: IBA, 2001.
- MUSz-b – Udvari, I., *Magyar–ukrán szótár I–II*. Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke, 2005–2006 [= Glossarium Ukrainicum 8.].
- MUUMKSz – Palkó, I. – Palkó, Gy., *Magyar–ukrán, ukrán–magyar kisszótár iskolásoknak és másoknak. / Угорсько-український, українсько-угорський малий словник*. Ungvár: Tárogató Könyvek, 1997.
- MUUMSz – Palkó, I., *Magyar–ukrán, ukrán–magyar szótár. / Угорсько-український, українсько-угорський словник*. Львів: Світ, 2015.
- UMHSz – Bárány, E. – Csernicsekó, I. – Gazdag, V. – Hires-László, K. – Kótyuk, I. – Márku, A. – Tóth, E., *Ukrán–magyar hivatali (regiszter)szótár. / Українсько-угорський словник (реєстр) термінів ділової мови*. Ungvár: RIK-U, 2017.
- UMKSz – Bárány, E. – Dzsanda, G. – Kótyuk, I. – Libák, N. – Margitics, K. – Csernicsekó, I., *Ukrán–magyar kisszótár. / Українсько-угорський словничок*. Ungvár–Beregszász: PoliPrint – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2008, 2015².
- UMNySz – Gazdag, V., *Ukrán–magyar nyelvészeti szótár. / Українсько-угорський словник лінгвістичних термінів*. Ужгород: Autdor-Shark, 2016.
- UMSz – Katona, L., *Ukrán–magyar szótár. / Українсько-угорський словник*. Budapest–Uжгород: Вид-во Угорської академії Наук – Закарпатське обласне вид-во, 1963.
- UMSZA – Udvari, I., *Ukrán–magyar szótári adatbázis I–VI*. Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke, 2000–2003 [= Glossarium Ukrainicum 2–7.].
- Zékány, K. – Boriszova, É. 2017, *Magyar toldalékok ukrán értelmezésekkel: A magyart idegen nyelvként tanulók számára. / Угорські афікси з українськими поясненнями: Для тих, хто вивчає угорську мову як іноземну*. Budapest–Badacsonytomaj–Ungvár: OOK-Press.

ЛІТЕРАТУРА

- Барань, С. 2018, “База даних українсько-угорського словника” та “Угорсько-український словник” за редакцією Іштвана Удварі як цінні лексикографічні праці. *Acta Hungarica* № 23. Ужгород–Ungvár: Autdor–Shark, 181–188.

- Bárány, E. 2006, Udvari István, Magyar–ukrán szótár 1. (A–Ly) (2005). *Magyar Nyelv* 102, 108–110.
- Bárány, E. 2007, Udvari István, Magyar–ukrán szótár 2. (M–Zs) (2006). *Magyar Nyelv* 103, 502–504.
- Bárány, E. – Gazdag, V. 2017, Magyar–ukrán és ukrán–magyar szótárak a 21. században. In: Fábrián, Zs. (szerk.), *A magyar és a szomszédos országok többségi nyelveinek kétnyelvű szótára*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 42–64.
- Gazdag, V. 2007, Magyar–ukrán kisszótár / Угорсько-український словничок. *Közoktatás XIV*, № 3–4, 14.
- Milován, A. *Az államnyelv oktatásának nyelvpedagógiai kérdései Kárpátalja nemzetiségi, elsősorban magyar tannyelvű iskoláiban: Szociolingvisztikai megközelítés.* – http://communicatio.hu/publikaciok/milovan_andrea/nyelvpedagogia.pdf

Tartalomjegyzék – Зміст

Előszó – Передмова	5
Ірина Багмут. Видові форми української мови: Використання в минулому часі	7
Евеліна Балла. Шістдесятництво в рецепції Ірини Жиленко	19
Єлизавета Барань. Новий етап у розвитку українсько-угорського та угорсько-українського словникарства (з середини ХХ століття)	29
Віра Берковець. Основні афіксальні моделі творення ергонімів-фонетичних слів у сфері сучасного українського неймінгу	43
Оксана Борис. “Українство в чужій пресі”: Критичні аспекти і літературний контекст (на матеріалі інформаційної рубрики часопису <i>Українська хата</i>)	53
Ірина Бура. Специфіка образу жінки-напівбогині в повісті Докії Гуменної <i>Благослови, Мати!</i>	59
Gazdag Vilmos. A kárpátaljai magyar nyelvjárásokban meghonosodott keleti szláv kölcsönszavak alakváltozatainak létrejöttéről	69
Мігай Кочіш. До питання історії деяких слів української мови	79
Єлизавета Ладані. Дівчинка або хлопчик? Бокал або чарка? (на матеріалі українського перекладу новели Гези Чата <i>Йожіка</i>)	85
Викторія Лебович. Каким образом Д’Артаньян превратился в Жана Дартова?	93
Юлія Макарець. Мовна ситуація України крізь призму девіацій антропонімної системи української мови	103